

c

TAFEREELN

EN

MERKWAARDIGHEDEN

UIT

OOST-INDIË.

door
J. Olivier
J. OLIVIER JZ.

VOORMAALS SECRETARIS TE PALEMBANG.

..... The sylvan scene
Migrates uplifted; and with all its soil
Alighting in far distant fields, finds out
A new possessor, and survives the change.
(Cowper, *The Task*. Book II.)

TWEEDE EN LAATSTE DEEL.

MET PLATEN.

AMSTERDAM,
BIJ G. J. A. BEIJERINCK.
1838.

A 166/367

TWEEDE HOOFDSTUK.

Beklimming van den *Goenong-dempo*. — De bekeerde struikroover. —
De *Rafflesia*. — Grootte moeilijkheden en ongemakken. —
Onweder op den berg. — Angst en verlagenheid der Inlanders. —
Hunne vrees voor de Diwas of Geesten van het Gebergte. —
Uitzigt van den top op de omliggende landstreek.

De *Goenong-dempo* of Heilige Berg wordt dus genoemd, omdat hij door de Inlanders als het verblijf van den Beschermgeest van hun land, en van de mindere Goden wordt aangemerkt; en het is geen wonder, dat zulk een majestueus natuurgewrocht van den Schepper, door eene onverlichte bevolking, als een heiligdom der Godheid wordt vereerd. Men vindt hetzelfde gevoel bij de bevolking der binnenlanden van Java en andere gewesten.

Wij hadden onder ons gevolg eenen inlander, Wiro geheeten, die ons van de kust af tot gids verstrekt, en goede diensten bewezen had. Hij was een ongelukkige, die, door zijne bloedverwanten verstooten, eenen tijd lang, als *risau* of roover zijn bestaan had moeten zoeken, en door den resident in zijne bijzondere dienst was genomen, omdat hij allen aanleg had, om onder behoorlijke leiding, een braaf en nuttig mensch te worden. Wiro beleed

openhartig, dat hij een der vreeslijkste *risaus* geweest was, maar dat hij zich zeer gelukkig achtte in dienst van een' Nederlandsch ambtenaar tot éene betere leefwijze gebragt te zijn. Hij bewees thans metterdaad, dat men op hem kon rekenen waar het noodig was, want hij was de eenige onder alle de *oppás* (1), die den moed had om ons naar den krater van den *Goenong-dempo* te vergezellen. Hij zelf wist den weg niet, maar hij kende eenen *imam* of priester, die den berg tot op eene aanmerkelijke hoogte bestegen had, en die ons allen tot gids zoude kunnen verstrekken. Wij kwamen met dezen geestelijke hieromtrent spoedig overeen, met de toezegging van tien Spaansche daalders tot belooning voor zijne moeite. *Wiro* zeide dat het een dubbel voordeel was, eenen imam bij ons te hebben, omdat zijn invloed den moed der inlanders van ons gevolg zoude staande houden, en hij de verbolgene geesten van den berg door offeranden en gebeden zoude bevredigen. Deze laatstgemelde plegtigheden werden ook onverwijld door hem voorgeschreven en ten uitvoer gebragt.

De 27 October was door den priester als een gelukkige dag aangewezen, en, daar wij ons natuurlijk naar zijne bijgeloovige begrippen moesten schikken, begaven wij ons dien dag op reis, met onzen onversaagden *Wiro* en den imam, die de eenige inlanders waren, welke wij met ons voornemen bekend

(1) *Oppás*, bij verkorting van *Oppasser*; dus noemt men de hellebardiers, geregtsdienaars en openbare bedienden van ambtenaren in Indië.

hadden gemaakt. Wij meenden echter, ons doel, om den krater te bezoeken, voor de inlandsche hoofden en voor onze dienstboden en dragers verborgen te moeten houden, omdat ons hunne dwaze vooroordeelen slechts hinderlijk zouden geweest zijn. Met de koelies en bedienden bestond ons gezelschap nu uit achttien personen. Wij gaven hun te kennen dat wij ons naar den voet van den berg wilden begeven, zonder van eenige beklimming te spreken.

Wij begaven ons zeer vroeg in den morgen op marsch, en trokken door verscheidene dorpen eer wij aan den eigenlijken voet van den berg kwamen. Op eene geringe hoogte troffen wij eenige dier verbazend groote bloemen aan, welke onze landgenoot, de Hoogleeraar BLUME, in zijne keurige *Flora Javae*, beschreven en afgebeeld heeft, namelijk de *Rafflesia Patma* (1), welke men met regt het wonder van het plantenrijk genoemd heeft. Zij werd door Dr. ARNOLD, een Engelsch natuurkundige, onder het bestuur van den Luitenant-Gouverneur RAFFLES ontdekt, en aldus door hem in eenen zijner brieven beschreven. »Te Poeloedebban, aan de rivier Manna, vond ik hetgeen ik als het grootste

(1) *Patma* is de inlandsche naam, en *Rafflesia* is daarbij gevoegd ter eere van den Britschen Gouverneur RAFFLES, die van deze bloem in zijne *Memoirs* etc. het volgende zegt: »It is perhaps the largest and most magnificent flower in the world, and is so distinct from every other, that I know not to what I can compare it; its dimensions will astonish you — it measured across from the extremity of the petals rather more than a yard; the nectarium was nine inches wide, and as deep, — estimated to contain a gallon and a half of water; and the weight of the whole flower fifteen pounds.» p. 316.

»wonder in het plantenrijk beschouw. Ik was het
 »gezelschap een eindweegs vooruitgegaan, toen een
 »inlandsch bediende mij met verbazing toeriep:
 »*Marik Toewan, Kombang besár besár sekati!* »Kom
 »hier, Mijnheer! eene groote, ontzaggelijk groote
 »bloem!" Ik volgde hem omtrent honderd yards in
 »het bosch, en hier wees hij mij, digt bij den grond,
 »onder de struiken, eene bloem, die inderdaad ver-
 »bazend (*astomishing*) was. Ik was terstond bedacht,
 »haar af te snijden en mede te nemen, hetwelk mij
 »met den parang (groot mes) van mijn bediende ge-
 »makkelijk was, omdat de bloem slechts aan een'
 »kleinen, horizontaal gestrekten wortel vastzat. Zij
 »bestond uit eene dikke, sappige zelfstandigheid;
 »de bloembladen en het honigbakje waren op som-
 »mige plaatsen $\frac{3}{4}$ duim, en op de dunste plaatsen
 » $\frac{1}{4}$ duim dik. Zij was ruim een yard of engelsche el,
 »en de kelk negen duim breed en even zoo diep,
 »en de *geheele bloem* woog vijftien pond (1)."

De *Rafflesia* heeft geen eigen' wortel, maar trekt haar voedsel uit de plant op welke zij groeit; zij heeft geen' stengel maar zit aan den vreemden stam (van den *Cissus*) vast; zij heeft ook geene bladeren, want de bloem is in schalen besloten, die purperachtig bruin zijn, en naar de buitenschil van gewone bloemknoppen gelijken; want daar de *Rafflesia* haar voedsel door de bladeren der vreemde plant ontvangt, heeft zij zelve geene bladeren noodig.

(1) Deze laatste woorden zijn meerendeels dezelfden welke *RAFFLES* aanhaalt; zie de vorige noot.

Het is dus een gewas, dat alleen uit de bloem bestaat, en noch wortel, noch stengel, noch bladeren heeft. Hoewel zij de schoonste en prachtigste bloem der wereld is, heeft zij met andere bloemen weinig overeenkomst; zij heeft geene eigenlijke zaden, maar vermenigvuldigt zich door kiemkorrels, naar het zaad der paddestoelen gelijkende, met welke de *Rafflesia* over het algemeen veel overeenkomst heeft.

De *Rafflesia*, welke Professor BLUME op het eilandje *Noesa Kembangan*, bij de Zuidkust van *Java*, ontdekt heeft, is slechts twee voeten breed, maar heeft overigens dezelfde gedaante en hoedanigheden. Eene derde soort is door dezen werkzaam natuuronderzoeker in de Residentie *Buitenzorg* ontdekt, en door hem, naar zijnen leeraar, Professor BRUGMANS, en naar den Hortulanus ZIPPELIUS, *Brugmansia-Zippelii* genoemd. Deze beide soorten zijn in Prof. BLUME's *Flora Javae* afgebeeld. De kelk is purperrood, zeer afstekende bij de parelkleurige bloembladen, die met duizend kleine witte knopjes bezaaid zijn, zoodat de geheele bloem eene buitengewoon sierlijke vertooning maakt.

Naarmate wij hooger stegen, gaven wij een merk aan de plaatsen waar bloemen groeiden, om die bij onze terugkomst te plukken. Intusschen liep de dag ten einde, en de vermoeijenis deed ons naar eene geschikte plaats omzien, om er onze hutten op te slaan. Het gedruisch der wateren beneden ons, noopte ons naar beneden te gaan, om te zien of wij een ruimen voorraad van drinkwater konden vinden, hetwelk op de plaats waar wij zouden vernachten

zeer schaars was. Langs een diep ravijn afgaande kwamen wij aan de boorden der *Selangis*, die het geheele land van *Passumah-Lebar* besproeit, en zich als eene aanzienlijke rivier in de *Moestie* of rivier van *Palembang* uitstort. Op de plaats waar wij ons bevonden is zij zeer smal, hare oevers bestaan uit een zwart, fijn zand. De stilte van dit oord wordt door eenen waterval afgebroken, waarbij de rivier met een groot geweld lijnregt naar beneden stort. Wij hadden eerst onze tent regt over dezen waterval doen opslaan, maar de snelheid van den val veroorzaakte een zoo hevigen en doordringenden wind, dat wij spoedig moesten verhuizen. Nu en dan bemerkte men een' zoo sterken zwavelreuk, dat men het er niet uithouden kon, en het water is dermate met zwavel doortrokken, dat het ondrinkbaar is. Wij moesten ons derhalve behelpen met het regenwater, dat wij hier en daar in de holten der bergen vonden.

Den volgenden dag (28 October) vertrokken wij met het aanbreken van den dag, en kwamen aan den top van het ravijn, west-noord-west opgaande. Wij trokken door digte wouden, waarin men vruchteloos eenig spoor van menschelijk aanwezen zoude opsporen. Wij volgden het pad der olifanten, wier voetstappen wij in menigte voor ons zagen. Men weet dat deze Koningen der wildernissen zich gemakkelijk door het digtste woud ruime baan weten te maken, en zoowel de zwaarste takken, als de verwardste struiken met hunnen geweldigen snuit uit den weg ruimen.

Weldra bereikten wij eene plaats, welke de inlanders *Tanak-Matian* (het land der tijgers) noemden. Zoodra wij dit vernamen, dachten wij dat deze streek met zulke bloeddorstige dieren vervuld was; doch de naam heeft een geheel anderen oorsprong. De bijgeloovige bergbewoners zeggen, dat er in dit oord eene beek is, waarvan het water de kracht bezit om den doorwader in eenen tijger te herscheppen, terwijl zij hem bij zijne terugkomst zijne menschelijke gedaante terug geeft. Wij zagen intusschen nergens eenig spoor van tijgers, en geloofden ook niet, dat deze dieren de vlakten zouden verlaten om zoo hoog in het gebergte te komen; wel echter bemerkten wij de voetstappen van den rhinoceros, die zich met verwonderlijk vasten tred op de smalste bergruggen waagt. Onder het voortgaan hakten onze boedjangs de takken en struiken weg, en maakten kerven in de stammen der boomen, om hieraan bij onze terugkomst den weg te herkennen. Dien dag liep de weg vrij regelmatig en langzaam opwaarts, schoon wij hier en daar eenige zeer steile plaatsen van omtrent honderd voeten hoogte aantroffen. Wanneer wij dezen beklommen hadden, vonden wij doorgaans de andere zijde minder steil en somtijds bijna vlak. In den loop van den dag kwamen wij over vier van deze *tangga-goeng*. (of *trappen van het gebergte*), zoo als de inlanders die noemen, en tegen den avond hadden wij het digte woud achter den rug. Nu schenen de trotsche hemelhooge boomen eensklaps verdwenen, en door dwergachtig kreupelhout vervangen te zijn.

De weg werd bijna ondoorgankelijk, uit hoofde van de doornen en slingerplanten, die zoo dicht in elkander verward waren, dat er geene mogelijkheid scheen te zijn om er door te komen. Onze arme koelies waren geheel afgemat, en konden ons ter naauwer-nood met hunne vrucht volgen. Het bloed liep langs het naakte bovenlijf onzer boedjangs, en onze kleederen hingen aan slarden. Wij hadden den ganschen dag niets gegeten dan *Boea-salak*, eene vrucht die overal in het bosch in het wild groeide. De nacht was op handen, en wij zochten naar eene beek, om ons avondmaal gerped te kunnen maken, doch wij konden er geene vinden, zoodat wij genoodzaakt waren ons met het weinige modderige water tevreden te stellen, hetwelk wij in eene holte vonden, die waanschijnlijk door eenig wild dier gemaakt was.

Nadat wij eenigen tijd hadden uitgerust, lieten wij vergeefs onze oogen rondweiden om de vlakten op te sporen, welke wij daags te voren verlaten hadden. Het land dat onmiddelijk onder ons lag, bedekte ze voor ons gezigt. Aan onze voeten was alles in duisternis en dikke nevelen gehuld. Wij stonden boven de toppen der omliggende bergen, en voor het eerst van ons leven hoorden wij het gerasel van den donder beneden ons. Boven onze hoofden, scheen de hemel vergramd te zijn over den hoogmoed van den mensch, die in de verhevene gewesten der lucht had willen doordringen; terwijl het gerommel van den vulkaan, hetwelk wij bij tuschenpoozen op eenen afstand hoorden, ons met eenen

heiligen schrik vervulde, alsof wij werkelijk het verblijf der hemelingen naderden. Dit alles was echter slechts de voorbode van den zondvloed, die het aardrijk ging overstelpen. De duisternis, die in deze oorden heerscht, gaat alle beschrijving, welke men daarvan zoude willen maken, te boven. Aan de eene zijde hadden wij hemelhooge steilten, aan de andere den diepsten afgrond, zonder een' enkelen boom die ons tot steun kon verstrekken of waaronder wij voor het onweder, dat zich boven ons zamenpakte, konden schuilen, en zonder een stuk droog hout om vuur te kunnen maken. In deze hooge berggevaarten waren wij in eenen stikdonkeren nacht gehuld; het geratel van den donder werd gedurig heviger, en de felle bliksemstralen vermeerderden bij elken slag, terwijl de vulkaan ver boven ons hoofd vreesselijk dreunde en brulde. Plotseling stortte de regen als een watervloed op ons neder; onze fakkels en het vuur dat wij met groote moeite hadden aangemaakt waren in een oogenblik uitgebluscht, en wij moesten ons sober maal, half gaar gekookt, in den donker nuttigen. Wij gingen zitten om het einde van den slagregen af te wachten, maar weldra verloren wij alle hoop om het onweder te zien bedaren. Het bleef met steeds toenemend geweld voortwoeden tot dat het daglicht aan den hemel verscheen. Door de vermoeijenissen van den vorigen dag afgemat, en ontbloot van alle versterkende levensmiddelen, zouden wij ons gaarne aan den slaap hebben overgegeven, om onzen ellendigen toestand te vergeten, maar dit

zoude in onze omstandigheden, onfeilbaar een doodslaap zijn geweest; want niet alleen was onze hut door den slagregen overstelpt, maar het neêrstromende water dreigde ons allen mede te slepen. Wij wikkelden ons in onze dekens, doch dezen waren weldra doorweekt, en onze legerplaats geleek meer naar de bedding van eene rivier dan naar vasten grond. Het was daarbij snerpend koud, en de verkleumde inlanders begonnen half-luid te morren. Sedert wij uit *Europa* vertrokken waren, hadden wij nimmer zulk eene koude gevoeld. Zoodra wij tot onderlinge opbeuring wilden lagchen of zelfs maar spreken, vermaande onze gids, de imam, ons met eene bevende stem stil te zwijgen, om den reeds gramstorigen Berggeest niet nog heviger te vertoornen. Wij vroegen hem wat de oorzaak van het gebulder boven onze hoofden was. De imam antwoordde, dat dit uit den Telaga of Krater kwam, en verzocht ons nopens dit verschrikkelijk oord geene verdere vragen te doen.

Tegen den dag begon de stortregen een weinig te bedaren. Twee heeren van ons gezelschap waren onvoorzigtig genoeg, om zich, zoo nat als zij waren, aan den slaap over te geven. Eindelijk brak het daglicht aan, en ons volk trachtte het vuur weder aan te maken, hetwelk voor het oogenblik onze en hunne grootste behoefte was; want na dezen verschrikkelijken nacht waren zij allen half dood van honger en koude, en daarenboven doornat. Nadat wij een ellendig ontbijt van een weinig rijst, zonder zout noch eenige toespis, gebruikt hadden,

maakten wij ons gereed, om onzen vermoeijenden togt voort te zetten. Daar wij slechts met de grootste moeite onze bagaadje tot hier hadden kunnen medevoeren, en ons waarschijnlijk nog grooter moeilijkheden te wachten stonden, besloten wij de koe- lies met hunne lading in de hut achter te laten, en nadat wij den top van den berg zouden bereikt hebben, nog dezen zelfden avond hier terug te komen, hetwelk, naar het zeggen van onzen gids, niet ondoenlijk was. Wij waren niet ver gegaan, of de weg werd zoo steil dat het onmogelijk scheen verder te komen. Daarbij waren de struiken zoo dicht in elkander verward, dat men meende alle verdere pogingen hier te moeten opgeven. Vruchteloos zochten wij ergens eenen doortogt, overal vonden wij dezelfde hinderpalen, en wij zagen met diepe smart dat ons geene andere keus overbleef, dan onverrigter zake naar de hut terug te keeren. Daar wij evenwel niet verre boven ons den piek zagen waaruit een zuil van zwarten rook opsteeg, die zich in statige wolken rondom de naakte kruin verspreidde, gevoelden wij eene onweêrstaanbare begeerte om alle moeilijkheden te overwinnen en alle gevaren te trotseren. Rondom ons lagen stammen van doode boomen, waarvan sommigen van reusachtige dikte en hoogte waren, anderen stonden overeind, zonder een' enkelen tak. Alle deze stammen waren zwart, als of zij door den bliksem getroffen waren geweest, waaruit wij afleidden, dat de eene of andere geweldige schok der aarde dit weleer prachtige woud in zulk eenen toestand gebragt had.

Welligt was dit ook het gevolg eener onlangsche uitbarsting van den vulkaan geweest.

Voor de eerste maal ontzonk thans de moed aan den altijd onversaagden Wiro. De man, die in staat scheen te zijn de werken van HERCULES ten uitvoer te brengen, die zich beroemd had allerlei gevaren getart en doorgestaan te hebben, was nu de eerste die luid op den terugtogt aandrong. »Gij ziet het,» riep hij, »de Diwas zelveu verzetten zich tegen onze »roekeloze onderneming, en sluiten ons den weg »af; zij willen ons in deze wildernis doen omko- »men. Wij kunnen niet verder.» Ieder van ons scheen in dit laatste gevoelen heimelijk te deelen. doch het gevoel van schaamte over het mislukken onzer, tot dus verre zoo kloekmoedig voortgezette pogingen, behield de overhand. Andermaal span- den wij alle krachten in om door de in elkander geslingerde digte massa van struiken te dringen. Wiro was bleek van angst. »Vergeefs,» riep hij, »willen wij de Diwas weêrstreven. Als wij niet on- »verwijd terug keeren, zijn wij verloren.» Ik lachte om zijne erbarmelijke kleinmoedigheid, nam den parang, dien hij als een sikkel gebruikt had, uit zijne handen, en poogde nu zelf het kreupelhout door te hakken. De stronken en stengels waren echter zoo taai en hard, en zoo digt in elkander verward, dat ik na vele vruchteloze pogingen van mijn voornemen moest afzien. Nu scheen Wiro eensklaps nieuwen moed te scheppen. Hij sprong op, en blootsvoets op de struiken klimmende, wilde hij beproeven er over heen te loopen, in plaats

van er zich eenen weg door te banen. Wij volgden hem en kwamen op deze wijze met langzame schreden in een paar uren tijds deze geduchte hinderpaal te boven. Maar nu deed zich eene andere verhindering op, die ons meer dan ooit aan het gelukken onzer pogingen moest doen wanhopen.

Nadat wij gelukkig over de struiken geklonterd waren, kwamen wij aan eene tallooze menigte van omvergeworpene en op- en over-elkander liggende boomstammen, die, zoo het ons voorkwam, reeds langen tijd in dezen toestand aldaar moesten gelegen hebben, omdat zij reeds half vermolmd en met mos en ander soortgelijk gewas bedekt waren. Wij kropen twee of drie uren lang op handen en voeten over deze sombere gedenkteecken eener vroegere welige vruchtbaarheid, en liepen elk oogenblik gevaar om tusschen de glibberige stammen door te glijden en er onder begraven te worden of armen en beenen te breken. Gedurende al dezen tijd raakten onze voeten de aarde niet aan, wij konden die zelfs niet zien, noch haar tusschen de stammen met onze stokken bereiken. Het scheen dat de plantengroei van eeuwen hier in een' verwarden hoop bijeen geworpen, en reeds nabij eene geheele vernieling was. Eindelijk verkenden wij ons op eenen hoogen bergrug, en zagen aan beide zijden in eenen vreeselijk diepen afgrond neder. De grond waarop wij ons hier bevonden werd met elke schrede nauwer. Wij hadden thans ongemeen fraai weder; de lucht was volmaakt helder, en wanneer wij naar beneden zagen vertoonde zich een tafereel, waar-

van de verhevene schoonheid alle beschrijving te boven gaat. De heldere bergmeren weërkaatsten den schitterenden glans der zonnestrallen, en ten noorden ontwaarde men de fraai gekronkelde rivier *Moesie*, die door het rijk van *Palembang* in zee uitloopt. Nadat wij eenigen tijd dit natuurtooneel met verrukking beschouwd hadden, vervolgden wij onzen marsch, en spanden op nieuw onze krachten in om den gewenschten top te bereiken. Het pad dat wij nu te volgen hadden was, bij vergelijking, zeer gemakkelijk en wij hadden de grootste zwarigheden achter den rug. De eenige plant, welke wij op deze hoogte van den berg aantroffen was een heester, die veel gelijkenis naar onze palmstruik had, en door de inlanders *Kajoe-oemoerpandjang* (hout van lang leven) genoemd werd. Zij verzekerden ons, dat hij nergens anders dan op deze hoogte gevonden wordt. Deze heester is omtrent zes voeten hoog, en schijnt geen' volkomen wasdom te bereiken. De takken en bladen waren met een stof bedekt, hetwelk ons, wanneer de heesters door den wind bewogen werden, zeer lastig was. Dit kwam ons des te zonderlinger voor, omdat de regen van de vorige nacht, zoo zij dit oord bereikt had, dit stof hadde moeten wegspoelen, maar de grond was even droog als de planten. Ondertuschen was onze weg, ofschoon niet meer zoo moeilijk als voorheen, gedurig smaller geworden, en was thans niet meer dan twee vademmen breed, terwijl aan beide zijden verschrikkelijke afgronden steil afliepen, welker diepte voor het oog onpeil-

baar was. Wij stonden thans op het hoogste punt van dezen smallen rug; maar de imam verklaarde, dat wij den verkeerden top beklommen hadden, en dat het oamogelijk was om van hier den Krater te bereiken. Wij waren zelfs niet op den hoogsten top van den berg, want van onze standplaats zagen wij den *Goenong-berapi* (den hoogsten top), naar gissing nog drie of vierhonderd voeten boven ons uitsteken. De berg heeft drie toppen, waaraan de inlanders bijzondere namen geven, namelijk *Goenong-dempo*, *Goenong-loemoet* en *Goenong-berapi*. De laatste is (zoo als de naam aanduidt) de eenige die met den krater verbonden is. De *Goenong-loemoet* was door den *Goenong-berapi* voor onze oogen verborgen. De lucht was bewolkt, en om ons heen konden wij niets meer zien, dan de toppen der naastbijgelegene bergen, terwijl beneden ons een dikke nevel als een sluijer uitgebreid was, en de aarde onzichtbaar maakte.

Nu raadpleegden wij onderling of wij nieuwe pogingen zouden aanwenden om het eigenlijke doel van onzen togt te bereiken; maar eenparig was men overtuigd, dat hiertoe geene mogelijkheid bestond. Bovendien hadden wij geen' korrel rijst meer en de achtergelaten voorraad in de hut was zeer gering. Men besloot derhalve onverwijld den terugtogt aan te nemen. Alvorens wij ons op weg begaven, deed de imam nog eene offerande aan de Diwas van het gebergte. Wij kwamen nog voor den donker in de hut aan, en waren hier thans gelukkiger dan de eerste maal, daar wij in staat waren om een ge-

deelte van de weinige levensmiddelen, die wij er hadden achtergelaten, te koken, en ons met een sober, doch warm maal te verkwikken. Maar het scheen dat de hemel op nieuw, met dezelfde verbolgenheid boven onze hoofden wilde losbarsten als den vorigen dag. Inderdaad bragten wij eene nog verschrikkelijker nacht door dan de eerste.

Den volgenden morgen (30 October) ontwaakten wij met het aanbreken van den dag, of liever, wij stonden op, zonder, uit hoofde van de nattigheid en de felle koude, zoo als men zegt, een oog toegeedaan te hebben. Onze mantels en dekens waren ons van weinig nut; in weinige minuten drong de hevige slagregen er door heen, en deed ons des te meer van de koude lijden. Bij het ontbijt zaten wij elkander met lange gezigten aan te kijken, en sloegen vervolgens stilzwijgende den weg naar beneden in, dien wij door de achtergelatene merken gemakkelijk herkenden. De plaats waar wij tweemaal een zoo rampzalig nachtkwartier hadden gehouden, lag op omtrent twee derden van de hoogte. Zoodra wij de wouden achter ons hadden, besloten wij een geforceerden marsch te doen, om voor den nacht het dorp *Sawah-Batoean* te bereiken. Wij hielden eenige oogenblikken stil, om drie exemplaren van de vroeger beschrevene *Rafflesia* te plukken, waarvan de eene geheel ontloken, en de andere twee nog in den knop waren. De inlanders noemden deze bloem *Kroeboet*, doch schenen haar niet naauwkeurig te kennen; althans zij gaven er ons eene verwarde beschrijving van, en spraken van twee

soorten , waarvan de eene als een heester opgroeit, en andere bloemen draagt dan die welke wij hier zagen, terwijl de andere soort die is, welke, zoo als hooger werd aangemerkt, zonder wortel, steel, noch blad, laag bij den grond, als eene kruipende parasiet groeit.

Tegen twee ure namiddag kwamen wij aan de dorpen, zeer blijde, dat wij zoo gelukkig door de streek der woeste wouden gekomen waren. Heerlijk smaakte ons, na zulk eene ontbering, het verfrischende sap der verschgeplukte kokosnoten, en een goed en hartig maal herstelde hier onze schier uitgeputte krachten, zoodat wij vrolijk en verkwikt onzen weg vervolgden, en nog voor den donker weder in het dorp *Sawah-Batoean* aankwamen.

Ik ga de bijzonderheden van onzen terugtocht naar *Manna* met stilzwijgen voorbij, om liever eene meer belangrijke schets van de landstreek en de bewoners in het algemeen te geven, waartoe ik, om den lezer, nadat hij ons op zulk een' vervaarlijken bergtocht vergezeld heeft, op zijne beurt eenige verpoozing te gunnen, het volgende Hoofdstuk zal bezigen.